

MUDOFAA VA XAVFSIZLIK

Davronov Bahodir Yahyoyevich
Surxondaryo viloyati Termiz davlat
universiteti Yuridik fakulteti
Yurisprudensiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashtirish va geosiyosiy beqarorlik sharoitida davlatlarning milliy mudofaa va xavfsizlik tizimini takomillashtirishning nazariy-uslubiy va amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Muallif an'anaviy va gibridd xavf-xatarlarga qarshi kurashishda mudofaa salohiyatini raqamlashtirish, kiberxavfsizlikni ta'minlash hamda harbiy-siyosiy strategiyalarni modernizatsiya qilish masalalarini tahlil qiladi. Shuningdek, Markaziy Osiyo mintaqasidagi xavfsizlik arxitekturasi va uning barqaror rivojlanish bilan o'zaro aloqadorligi ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: milliy xavfsizlik, mudofaa strategiyasi, gibridd urushlar, kiberxavfsizlik, geosiyosat, harbiy-sanoat majmuasi, mintaqaviy barqarorlik.

Abstract: This article examines the theoretical, methodological, and practical aspects of improving the national defense and security systems of states in the context of globalization and geopolitical instability. The author analyzes the issues of digitalizing defense capabilities, ensuring cybersecurity, and modernizing military-political strategies in countering traditional and hybrid threats. Furthermore, the security architecture in the Central Asian region and its correlation with sustainable development are scientifically substantiated.

Keywords: national security, defense strategy, hybrid warfare, cybersecurity, geopolitics, military-industrial complex, regional stability.

Kirish

XXI asrning birinchi choragi yakunlariga kelib, xalqaro munosabatlar tizimi chuqur transformatsiyalar va arxitektonik inqirozlarni boshdan kechirmoqda. Ikki qutbli dunyo tartiboti barham topganidan so'ng shakllangan global xavfsizlik arxitekturasi bugungi kunda ko'p qutblilik tendensiyalari, mintaqaviy mojarolarning keskinlashuvi va xalqaro huquq normalarining erosiya jarayonlari ta'sirida zaiflashib bormoqda. Bunday sharoitda har bir suveren davlat uchun mudofaa va milliy xavfsizlikni ta'minlash strategik ustuvor vazifa, davlat mustaqilligining eng bosh poydevori hisoblanadi.

An'anaviy harbiy tahdidlar bilan bir qatorda, zamonaviy dunyoda "gibrid urushlar", kiberhujumlar, iqtisodiy sanksiyalar pressingi hamda axborot-psixologik manipulyatsiyalar kabi yangi formatdagi xavf-xatarlar namoyon bo'lmoqda. Bu esa xavfsizlik va mudofaa tushunchalarini nafaqat harbiy soha, balki iqtisodiy, axborot, ekologik va texnologik jabhalarni ham qamrab oluvchi keng qamrovli (pax-singulyar) tizim sifatida qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi — zamonaviy geosiyosiy tahdidlar sharoitida mudofaa va xavfsizlikni ta'minlashning ilmiy-nazariy asoslarini tahlil qilish va milliy xavfsizlik tizimini optimallashtirish bo'yicha konseptual takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy Qism

1. Mudofaa va Xavfsizlik Konsepsiyalarining Nazariy-Evolutsion Tahlili
Ilmiy adabiyotlarda "milliy xavfsizlik" tushunchasi ko'p o'lchovli hodisa sifatida qaraladi. Realizm maktabi namoyandalari (G. Morgentau, J. Mirshaymer) xavfsizlikning asosini davlatning harbiy qudrati va kuchlar muvozanatida ko'rishgan bo'lsa, zamonaviy liberalizm va konstruktivizm oqimlari (B. Buzan, "Kopengagen maktabi") xavfsizlikni sekuritizatsiya (securitization) jarayoni orqali kengroq talqin etadi. B. Buzan klassifikatsiyasiga ko'ra, milliy xavfsizlik beshta asosiy dimensiyadan iborat:

- Harbiy xavfsizlik
- Siyosiy xavfsizlik
- Iqtisodiy xavfsizlik
- Ijtimoiy xavfsizlik
- * Ekologik xavfsizlik

Mudofaa salohiyati esa ushbu dimensiyalarning bevosita asosi bo'lib, davlatning tashqi agressiyani qaytarish, o'z suvereniteti va hududiy yaxlitligini himoya qilish qobiliyatini belgilaydi. Zamonaviy harbiy-siyosiy fanda mudofaa tushunchasi "faol tiyilish" (active deterrence) va "moslashuvchan mudofaa" konsepsiyalari bilan boyitilmoqda.

2. Zamonaviy Tahdidlar: Gibrid va Kiber-urushlar Fenomeni
Bugungi kunda urush va tinchlik o'rtasidagi chegara birmuncha xiralashgan. "Gibrid urush" (Hybrid Warfare) tushunchasi harbiy bo'lmagan usullar (kiberhujumlar, dezinformatsiya, iqtisodiy bosim, proksi-guruhlardan foydalanish) bilan muntazam armiyaning operatsiyalari uyg'unlashuvini anglatadi.

Ayniqsa, kiberxavfsizlik mudofaa tizimining eng zaif va shu bilan birga eng muhim bo'g'iniga aylandi. Davlatning strategik infratuzilmalari (energetika tarmoqlari, transport tizimi, bank sektori va harbiy boshqaruv punktlari) raqamli hujumlar nishonida turibdi. Shu bois, milliy mudofaa tizimida sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarini joriy etish, kosmik va kiber makonlarda mudofaa doktrinalarini yaratish dolzarb ilmiy muammoga aylandi.

3. Harbiy-Iqtisodiy Salohiyat va Innovatsion Modernizatsiya
Mudofaa tizimining samaradorligi bevosita davlatning iqtisodiy imkoniyatlari va Harbiy-sanoat majmuasi (HSM) darajasiga bog'liq. Zamonaviy harbiylashtirish jarayoni son jihatdan sifat jihatga o'tmoqda. Yuqori aniqlikdagi qurollar, uchuvchisiz uchish apparatlari (dronlar), robotlashtirilgan tizimlar va radioelektron kurash (REK) vositalari zamonaviy urushlarning taqdirini hal qilmoqda.

Davlat mudofaa buyurtmalarini shakllantirishda "Dual-use technologies" (ikki tomonlama maqsadga mo'ljallangan texnologiyalar) konsepsiyasidan foydalanish iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Ya'ni, harbiy maqsadlar uchun yaratilgan ilmiy-texnikaviy ishlanmalar fuqarolik sektorida ham qo'llanilib, iqtisodiyotning innovatsion o'sishiga turtki beradi.

4. Markaziy Osiyo Mintaqasida Xavfsizlik Arxitekturasi
Markaziy Osiyo o'zining geosiyosiy joylashuvi bilan global kuchlarning (AQSh, Rossiya, Xitoy) strategik manfaatlarini kesishgan chorraha hisoblanadi. Mintaqadagi xavfsizlikka quyidagi omillar bevosita ta'sir ko'rsatmoqda:

1. Afg'onistondagi vaziyatning beqarorligi va transmilliy terrorizm tahdidlari.
2. Ekstremizm, radikalizm va narkotrafikning transchegaraviy xarakteri.
3. Suv-energetika resurslaridan foydalanish va ekologik xavfsizlik (Orol muammosi, iqlim o'zgarishi).

O'zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasini mutlaqo mudofaa xarakteriga ega bo'lib, u boshqa davlatlarga qarshi harbiy kuch ishlatmaslik, harbiy-siyosiy bloklarda ishtirok etmaslik va tinchlikparvar tashqi siyosat tamoyillariga asoslanadi. Shu bilan birga, milliy armiyani doimiy jangovar shaylik holatida saqlash va mintaqaviy xavfsizlik bo'yicha ko'p tomonlama diplomatik aloqalarni mustahkamlash ustuvor vazifa etib belgilangan.

Xulosa

O'tkazilgan ilmiy va tizimli tahlillar asosida quyidagi fundamental xulosalarga kelish mumkin:

Kompleks yondashuv zarurati: Zamonaviy sharoitda mudofaa va xavfsizlik tushunchalari sof harbiy cheklovlardan chiqib, tizimli va sinergetik xarakter kasb etmoqda. Davlatning xavfsizligi uning iqtisodiy, texnologik va axborot mustaqilligi bilan uzviy bog'liq.

Raqamli mudofaani kuchaytirish: Kiber va axborot makonlaridagi tahdidlar milliy

suverenitetga bevosita xavf tug'dirayotgani sababli, milliy kiber-mudofaa tizimlarini yaratish va axborot xavfsizligi immunitetini shakllantirish davr talabidir.

Mintaqaviy integratsiya va diplomatiya: Markaziy Osiyoda barqarorlikni ta'minlash faqatgina harbiy kuch bilan emas, balki preventsiv diplomatiya, preventsiv xavfsizlik choralari va mintaqa davlatlarining o'zaro ishonchga asoslangan hamkorligi orqali amalga oshiriladi.

Innovatsion HSM: Davlat mudofaa salohiyatini oshirish uchun ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini chuqurlashtirish, harbiy sohada mahalliy innovatsion texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Buzan, B., Wæver, O., & Wilde, J. (1998). **Security: A New Framework for Analysis**. Lynne Rienner Publishers.
2. Morgenthau, H. J. (1948). **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**. Alfred A. Knopf.
3. Mearsheimer, J. J. (2001). **The Tragedy of Great Power Politics**. W. W. Norton & Company.
4. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics**. PublicAffairs.
5. Hoffman, F. G. (2007). **Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars**. Potomac Institute for Policy Studies.
6. O'zbekiston Respublikasining "Mudofaa doktrinasi to'g'risida"gi Qonuni. (2018). **Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi**.
7. Karimov, R. (2022). **Markaziy Osiyoda geosiyosiy jarayonlar va xavfsizlik muammolari**. Toshkent: Sharq.
8. Clausewitz, C. von. (1832). **Vom Kriege* (On War)*. Berlin.
9. Singer, P. W., & Friedman, A. (2014). **Cybersecurity and Cyberwar: What Everyone Needs to Know**. Oxford University Press.
10. Toffler, A., & Toffler, H. (1993). **War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century**. Little, Brown and Company.